

Brinnande dagar

– en studie om
föräldrapenningdagar som inte tas ut

I serien RFV ANALYSERAR publicerar Riksförsäkringsverket sammanställningar av resultat av

- utrednings- och utvärderingsarbete

I huvudsak är det frågan om mera omfattande studier av olika försäkringsområden som genomförts på RFV:s initiativ.

Publikationerna i denna serie utarbetas av olika enheter inom Riksförsäkringsverket.

I vissa slag av rapporter i denna serie kan det förekomma uttalanden som pekar på behovet av nya eller ändrade författningsbestämmelser eller rekommendationer på något område. Med anledning av sådana uttalanden tar Riksförsäkringsverket sedan i särskild ordning upp frågan om att ge ut nya eller ändrade författningar och allmänna råd på området. Uttalanden i rapporterna har således ingen självständig ställning som går utöver innehållet i gällande författningar och allmänna råd.

Utgivare: Enheten för barn och familj

Upplysningar: Maria Holmberg
Tel: 08- 786 98 91

Skriftserier som ges ut av Riksförsäkringsverket:

RFV Föreskriver (RFFS)	Författningar med bindande föreskrifter
RFV Rekommenderar (RAR)	Allmänna råd om tillämpningen av författningar
RFV Vägledning	Beskrivning av författningsbestämmelser, allmänna råd, förarbeten, rättspraxis, exempel och kommentarer
RFV Analyserar	Resultat av utrednings- och utvärderingsarbete
RFV Anser	Tolkningar av rättsläget, uttalande om verkets åsikt i olika frågor och framställningar till regeringen
RFV Informerar	Redovisning av statistik, upplysningar om regler, rutiner och praxis.
RFV Redovisar	Försäkringsanalyser och rapporter av mer begränsad omfattning.

Beställ hos: Riksförsäkringsverkets Kundtjänst Tfn 08-795 23 55

Fax 08-760 58 95

E-post: order@special.lagerhus.se eller på Internet www.rfv.se

Tryck: Elanders Novum Grafiska 2002. Omslagsbild: Tiofoto

Förord

RFV följer kontinuerligt upp utvecklingen i socialförsäkringen. I denna rapport studeras nyttjandet av föräldrapenningen. Ämnet är intressant och ofta föremål för diskussion i den familjepolitiska debatten. Detta är den första rapport som visar föräldrapenningens nyttjande under en åttaårsperiod, det vill säga den period för vilken föräldrapenning kan tas ut för ett barn.

Rapporten visar att för de allra flesta barn tas alla föräldrapenningdagar ut. Det är således en mycket liten andel dagar som ”brinner inne”. Den regionala variationen i nyttjandet av föräldrapenningen är inte heller särskilt stor. Den mycket höga nyttjandegraden visar att föräldrapenningen bidrar till människors möjlighet att kombinera yrkesliv och familjeliv.

Rapporten bildar utgångspunkt för de framtida analyserna av reserverade dagar i föräldrapenningen, de s.k. mamma- och pappamånaderna. Maria Holmberg på enheten för barn och familj har skrivit rapporten.

Ann Eva Askensten
Chef för enheten för barn och familj

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
<i>Syfte</i>	<i>8</i>
<i>Metod och material</i>	<i>8</i>
<i>Föräldrapenning och uttagsmönster</i>	<i>9</i>
Dagar som ej tagits ut	12
<i>Regional variation.....</i>	<i>13</i>
<i>Antalet barn.....</i>	<i>15</i>
Dagar som riskerar att brinna inne.....	17
<i>Föräldrapenningdagar som brinner inne 2002.....</i>	<i>17</i>
<i>Föräldrapenningdagar som brinner inne 2003.....</i>	<i>18</i>
Diskussion	20
<i>Anledningar till att föräldrapenning inte tas ut.....</i>	<i>20</i>
<i>Vad görs för att informera om kvarvarande dagar?</i>	<i>21</i>
Bilaga 1 Kostnadsberäkningar och antaganden	23
Bilaga 2 Berättigade och ej uttagna dagar för barn födda 1994 till 1999. Maj månad 2002	25

Sammanfattning

Föräldrapenning kan i regel tas ut fram till dess att barnet fyller åtta år eller till dess att barnets första skolår avslutats om den tidpunkten infaller efter det att barnet fyllt åtta år. För adopterade barn finns i vissa fall möjlighet att ta ut dagar fram till barnets tioårsdag. Föräldrapenningdagar som finns kvar efter dessa tidpunkter är inte möjliga att ta ut. I denna rapport studeras hur föräldrarna till barn födda åren 1991 till 1999 använder sig av föräldrapenningen, med fokus på de dagar som inte blir uttagna och alltså brinner inne.

Rätten till föräldrapenningdagar för barn födda mellan 1991 och 1993 har i huvudsak redan brunnit inne, medan dagarna för barn födda 1994 till största del brinner inne i år. Undersökningen visar att nästan alla föräldrapenningdagar hinner tas ut innan rätten till dem upphör. Andelen lägstanivådagar som brunnit inne är större än andelen ej uttagna dagar med så kallad sjukpenningnivå. Lägstanivådagarna ger en ersättning på 60 kronor per dag medan föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå kan ge en ersättning baserad på förälderns inkomst. I samtliga årskullar från 1991 till 1993 har ca 97 procent av alla berättigade sjukpenningnivådagar tagits ut, medan motsvarande siffra för lägstanivådagarna är mellan 85 och 92 procent. Om samtliga av de kvarvarande dagarna hade tagits ut skulle kostnaden för föräldrapenningen ha ökat med nästan två miljarder kronor under den aktuella treårsperioden.

För barn födda 1991 till 1993 fanns det ej uttagna föräldrapenningdagar för mellan 43 och 33 procent eller sammanlagt 135 000 av samtliga berättigade barn. Av de barn födda 1991 som det fanns outtagna dagar för var det i medeltal 28 sjukpenningdagar och 31 lägstanivådagar som brann inne när rätten att ta ut dem upphörde. Under 2002 riskerar föräldrapenningdagar att brinna inne för sammanlagt ca 66 000 barn, för denna årskull var det högst åtta procent av alla berättigade dagar som ej tagits ut när datauttaget gjordes i maj månad 2002.

Anledningar till att inte alla föräldrapenningdagar används kan t.ex. vara att några ströddagar som blivit över inte behövs när barnet blivit lite äldre, att dagar glöms bort eller att föräldern tycker att ersättningen är för låg och därför väljer att inte ta ut dem. Det kan också vara så att föräldrarna inte fullt känner till de möjligheter som finns när det gäller att ta ut föräldrapenning, exempelvis möjligheten att ta ut lägstanivådagar under lördag och söndag, dvs. för många föräldrar normalt arbetsfri tid.

Inledning

Under 2001 betalades sammanlagt ca 36 miljoner dagar med föräldrapenning ut till en kostnad av 13 miljarder kronor. Av dessa dagar var 5,7 miljoner så kallade lägstanivådagar med en ersättning på 60 kronor per dag. Övriga dagar var så kallade sjukpenningdagar för vilka ersättning betalas ut enligt den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst om vissa villkor är uppfyllda. Sammantaget fick ca 467 000 föräldrar ersättning under perioden för sammanlagt ca 411 000 barn. Möjligheten att ta ut föräldrapenning finns som huvudregel fram till dess att barnet fyllt åtta år eller till dess att barnets första skolår avslutats om den tidpunkten infaller efter det att barnet fyllt åtta år. För adoptivbarn gäller att föräldrapenning kan tas ut längst till barnets tioårsdag.¹ Finns det dagar kvar efter åttaårsdagen eller när rätten annars upphör, kommer dessa att brinna inne, det vill säga det finns inte möjlighet att använda dem eller få ut ersättning.

Syfte

Emellanåt förs tanken fram om att inte alla föräldrapenningdagar för barnet används och att det eventuellt skulle vara så att dagar på lägstanivå, tidigare kallade garantidagar, används i mindre omfattning än sjukpenningdagarna. Denna studie syftar till att ge en bild av hur många dagar som inte används, hur utvecklingen ser ut över tiden samt om lägstanivådagarna är sådana som brinner inne i större utsträckning än sjukpenningdagarna.

Metod och material

Genom att jämföra ej uttagna dagar med antalet berättigade dagar för barn i olika ålderskullar blir det möjligt att se hur många dagar som inte tagits ut och hur många som riskerar att brinna inne. Den undersökta populationen består av barn födda åren 1991–1999. Uppgifterna till diagram, tabeller och beräkningar är hämtade ur Riksförsäkringsverkets administrativa register och omfattar alla barn för vilka det finns rätt till föräldrapenning. Undantaget är utflyttade och avlidna barn.

¹ När någon tar emot ett barn i syfte att adoptera det räknas tidpunkten då föräldern fått barnet i sin vård som tidpunkten för barnets födelse, men föräldrapenning kan inte betalas ut längre än till barnets tioårsdag. För adopterade barn i de fall då en make adopterat den andra makens barn gäller samma regler som för biologiska barn. Inga nya dagar tillkommer vid sådan adoption.

Föräldrapenning och uttagsmönster

Antalet föräldrapenningdagar per barn under perioden 1990–1999 var sammanlagt 450 varav 90 garantidagar och 360 sjukpenningdagar. Under 1994 togs garantidagarna tillfälligt bort för barn födda fr.o.m. 1 juli 1993. Denna regelförändring blev dock kortvarig och garantidagarna återinfördes 1995. Samma år blev vid gemensam vårdnad 30 dagar med ersättning motsvarande sjukpenningnivå reserverade för vardera föräldern, dvs. det blev inte möjligt att avstå dessa dagar till den andre föräldern. Den 1 januari 2002 utökades föräldrapenningen med ytterligare 30 sjukpenningdagar samtidigt som de reserverade dagarna utökades till 60. Samtidigt bytte garantidagarna namn till dagar på lägstanivå. Med anledning av namnbytet kommer de tidigare garantidagarna att benämnas vid den nya beteckningen lägstanivådagar i denna rapport.

Diagram 1 Berättigade föräldrapenningdagar för olika årskullar

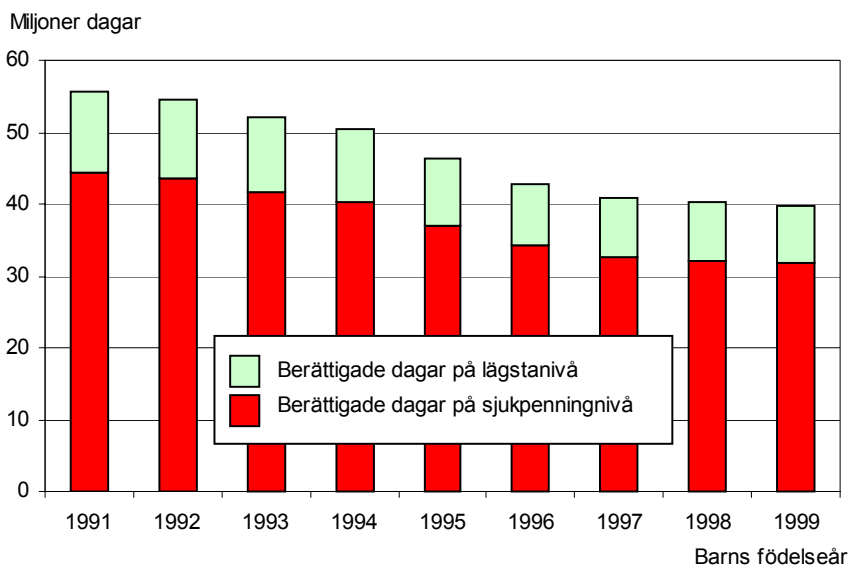

Diagram 1 visar att det totala antalet berättigade föräldrapenningdagar för olika årskullar har minskat över åren, anledningen till detta är det minskade födelsetalet under den aktuella perioden. Förhållandet mellan andelen berättigade lägstanivådagar och andelen berättigade sjukpenningdagar består över åren.

De flesta föräldrapenningdagar tas ut under barnets två första levnadsår. De första 180 dagarna med föräldrapenning utgörs alltid av sjukpenningdagar, sedan kan dagar på lägstanivå börja att tas ut.

I diagrammet nedan avspeglas denna regel och det går också att se att efter barnets tvåårsdag har huvuddelen av de tillgängliga föräldrapenningdagarna tagits ut för en stor del av barnen.

Diagram 2 Föräldrapenningdagar uttagna för barn födda i januari månad 1993

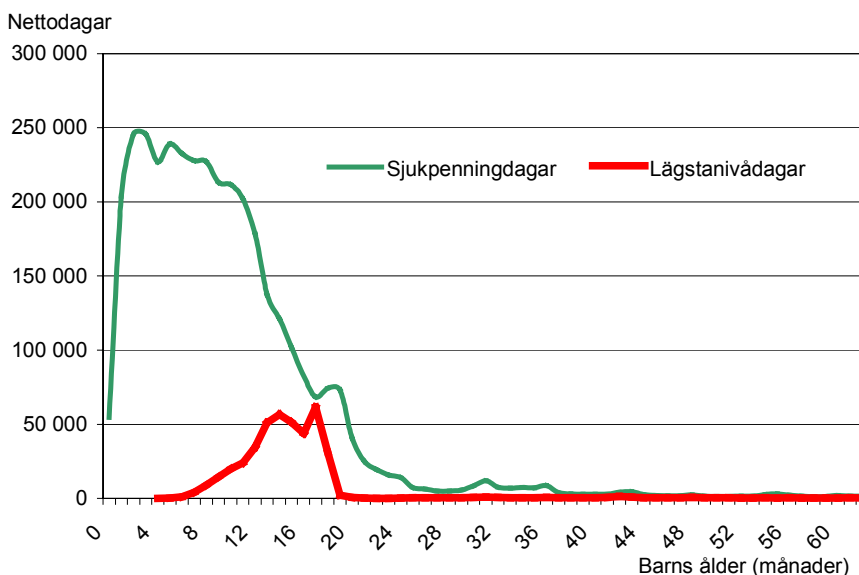
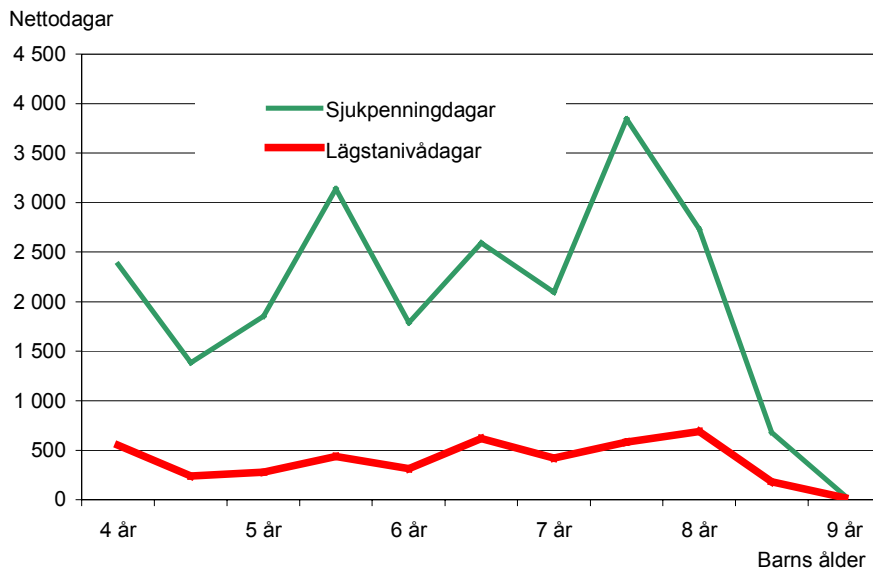

Diagram 2 visar förhållandet för barn födda i januari månad 1993 och fungerar som exempel, motsvarande mönster kan finnas även för barn födda vid andra födelsetidpunkter. Diagrammet visar också att det finns dagar kvar att ta ut även när barnet är äldre, även om det inte är så många. År 2002 är det närmare 85 procent av alla uttagna föräldrapenningdagar som tas ut av kvinnor, motsvarande siffra för år 1993 var ca 90 procent. Kvinnornas uttag av dagar är högt fram till dess att barnen är ungefär 12 månader gamla. Därefter minskar uttaget, om än långsamt. Männerna tar ut flest dagar när barnen är mellan 11 och 15 månader.

Diagram 3 Föräldrapenningdagar uttagna för barn födda i januari månad 1993. Vid fyra års ålder och framåt

Om den senare delen av den tid det är möjligt att ta ut ersättning studeras kan man se att uttaget fluktuerar en del. Diagram 3 visar även att det innan åttaårsdagen tas ut betydligt fler dagar än under åren närmast före det år barnet fyller åtta. Eftersom det är möjligt att ta ut dagar fram till dess att barnet går ut första året i skolan syns ett uttag även efter åttaårsdagen har infallit, i detta fall i januari månad. I datamaterialet ingår även adopterade barn, för vissa av dessa finns alltså möjlighet att ta ut föräldrapenningdagar ända fram till tioårsdagen.

Dagar som ej tagits ut

Undersökningen om antalet ej uttagna dagar omfattar barn födda 1991 till 1999 och av denna grupp är det alltså för barn födda före 1994 som rätten att ta ut föräldrapenning i de flesta fall har upphört, om det inte är så att barnen är adopterade och att föräldrarna fick barnet i sin vård när barnet var lite äldre. För barn födda 1991 har även denna rätt försvunnit.

För barn födda 1994 har rätten till föräldrapenning brunnit inne för en del barn redan i år, i skrivande stund gäller det de barn som fyllt åtta år innan juli månad i år och som gått ut det första skolåret. Vissa adopterade barn har fortfarande rätten kvar. Det finns dock inte några exakta siffror på hur många detta gäller och därför redovisas inte denna grupp här utan först under nästa kapitel om dagar som riskerar att brinna inne.

Tabell 1 **Antalet berättigade och ej uttagna föräldrapenningdagar för barn födda 1991–1993**

	1991	1992	1993
Sjukpenningdagar			
Berättigade	44 350 785	43 596 697	41 641 155
Ej uttagna	1 526 479	1 440 769	1 422 131
Andel ej uttagna	3,4 %	3,3 %	3,4 %
Lägstånivådagar			
Berättigade	11 183 850	11 005 470	10 521 720
Ej uttagna	1 681 702	888 073	987 653
Andel ej uttagna	15 %	8 %	9 %
Summa utebliven kostnad ²	609 miljoner	589 miljoner	615 miljoner

Källa: Uttag ur RFV:s administrativa register

I samtliga årskullar 1991 till 1993 har ca 97 procent av alla berättigade sjukpenningdagar tagits ut. En låg procentandel har alltså brunnit inne men antalet dagar som ej tagits ut för barn födda under denna treårsperiod är ändå sammanlagt nästan 4,4 miljoner.

² Kostnadsberäkning och antaganden se bilaga 1.

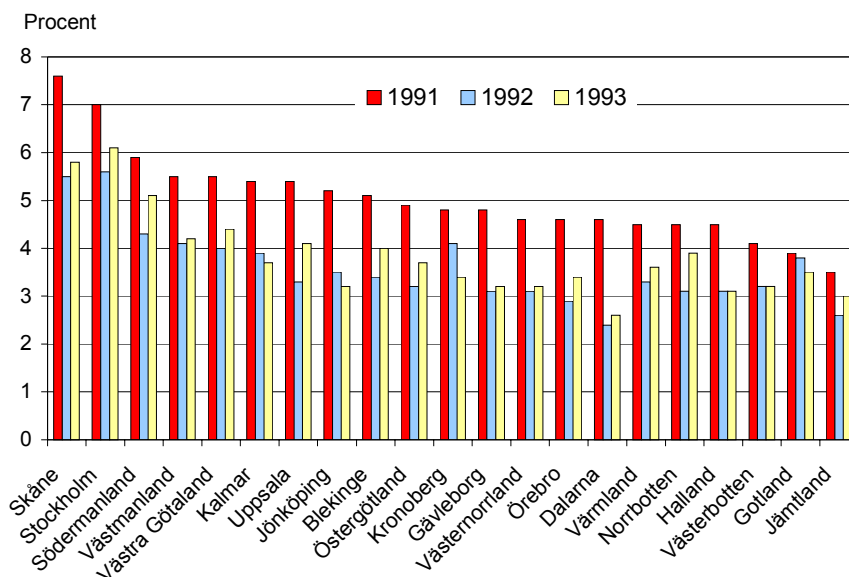
Uttaget av lägstanivådagar har varit lägre än för sjukpenningdagar, precis som förväntat, och variationen mellan åren har varit större. Mellan 85 och 92 procent av alla berättigade lägstanivådagar har tagits ut. Sammanlagt uppgår antalet lägstanivådagar som brunnit inne för dessa barn till 3,5 miljoner dagar.

Den sammanlagda uteblivna kostnaden för de ej uttagna dagarna för barn födda under dessa tre år beräknas till ca 1,8 miljarder kronor (se bilaga 1). Om de ej uttagna dagarna för dessa tre årskullar hade tagits ut under det sista året det var möjligt skulle kostnaden för föräldrapenningen alltså ha ökat med cirka två miljarder kronor. Bland de ej uttagna dagar finns vissa sjukpenningnivådagar som i beräkningen antas ha tagits ut på låg nivå, 60 kronor om dagen, i fall när föräldern inte uppfyllde kraven på att få ersättning motsvarande sin sjukpenning. Antagandet är baserat på hur situationen var för de dagar som faktiskt togs ut för de olika åldersgrupperna. Om motsvarande situation inte gäller för de dagar som ej tagits ut, utan det är färre eller fler sjukpenningdagar på 60-kronorsnivån bland dessa, kommer kostnadsberäkningen vara en under- respektive överskattning.

Regional variation

Andelen föräldrapenningdagar som ej tagits ut och därmed brunnit inne uppvisar viss regional variation när det gäller barn födda 1991–1993. Mönstret är relativt konstant över åren, men andelen dagar som ej togs ut under 1991 är mycket högre än motsvarande siffra för 1992 och 1993 för samtliga län.

Diagram 4 Andelen ej uttagna dagar av berättigade föräldrapenningdagar för barn födda 1991, 1992 eller 1993

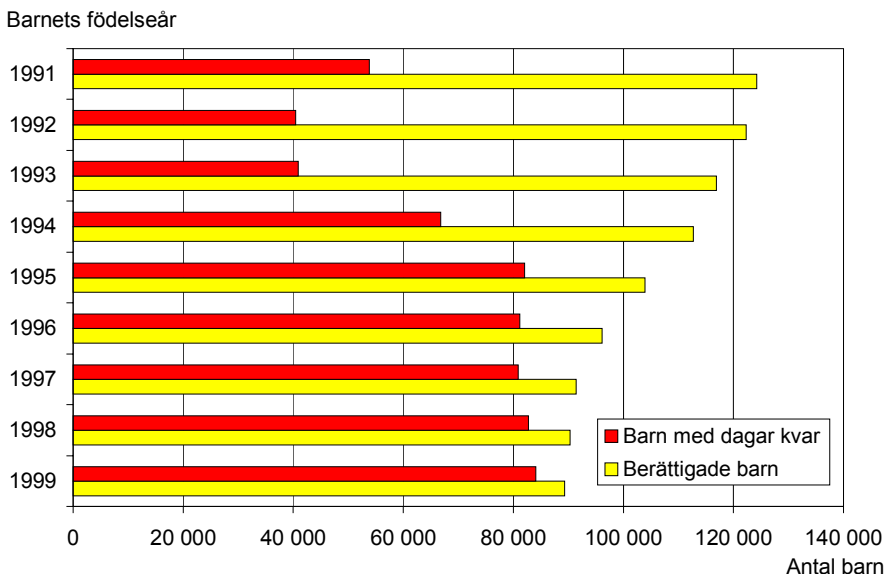
De tre storstadslänen ligger högt alla tre åren, medan de mindre länen som Gotland och Jämtland har en låg andel ej uttagna föräldrapenningdagar. Länen ligger ändå ganska nära varandra och skillnaden mellan de län som hade den högsta och den lägsta andelen, vilket för barn födda 1991 utgjordes av Skåne och Jämtlands län, var endast ca fyra procentenheter. De län som idag, 2002, har en hög andel föräldrapenningdagar uttagna av män, Västerbotten, Jämtland, Gotland m.fl. tillhör de län där få dagar brinner inne. Skåne län är ett av de län som ligger i botten när det gäller mäns andel av uttagna föräldrapenningdagar och ligger i toppen när det gäller ej uttagna dagar. Kopplingen mellan mäns uttag och andelen ej uttagna dagar gäller dock inte för alla län, Jönköping som uppvisar låga siffror när det gäller mäns användande av föräldrapenningen tillhör inte län där störst andel dagar brinner inne, och Stockholm som har relativt stor andel föräldrapenningdagar som tas ut av män visar på en hög andel ej nyttjade dagar. Andra faktorer som spelar in när det gäller länsvisa skillnader i nyttjandet av föräldrapenningen kan vara skillnader i hur och vilken information som ges ut till föräldrarna i de olika länen samt andra mer socioekonomiska och även arbetsmarknadsrelaterade skillnader mellan länen.

Antalet barn

Även om antalet dagar som brunnit inne inte har motsvarat en så stor andel av det totala antalet berättigade dagar så påverkas ändå ett stort antal barn och familjer. Av alla barn som det fanns möjlighet att ta ut föräldrapenning för var det för mellan 43 och 33 procent som någon eller några dagar har brunnit inne. För barn födda 1991 var det dagar kvar för ca 53 800 barn, detta motsvarade 43 procent av alla berättigade barn födda det året, för barn födda 1992 var det dagar kvar för ca 40 500 (33 %) och för barn födda 1993 var det dagar kvar för 40 900 (35 %). För år 1992 och 1993 finns fortfarande möjlighet att ta ut dagar för en del adoptivbarn.

För barn födda 1991 som hade ej uttagna föräldrapenningdagar fanns det i genomsnitt ca 60 föräldrapenningdagar kvar per barn, av dessa var 28 sjukpenningdagar och 31 lägstanivådagar. Genomsnittligt antal dagar som fanns kvar för barn födda 1992 och 1993 var 58 och 59, fler sjukpenningdagar än lägstanivådagar fanns kvar dessa år. (Siffrorna gäller alltså de barn som när datauttaget gjordes hade dagar kvar som ej var uttagna.) Sett till alla dagar som har tagits ut så har det för barnen i årskull 1991 tagits ut i genomsnitt 427 föräldrapenningdagar per barn, varav 344 sjukpenningdagar och 83 lägstanivådagar.

Diagram 5 Antalet barn som var berättigade till föräldrapenning och antalet barn med dagar kvar att ta ut

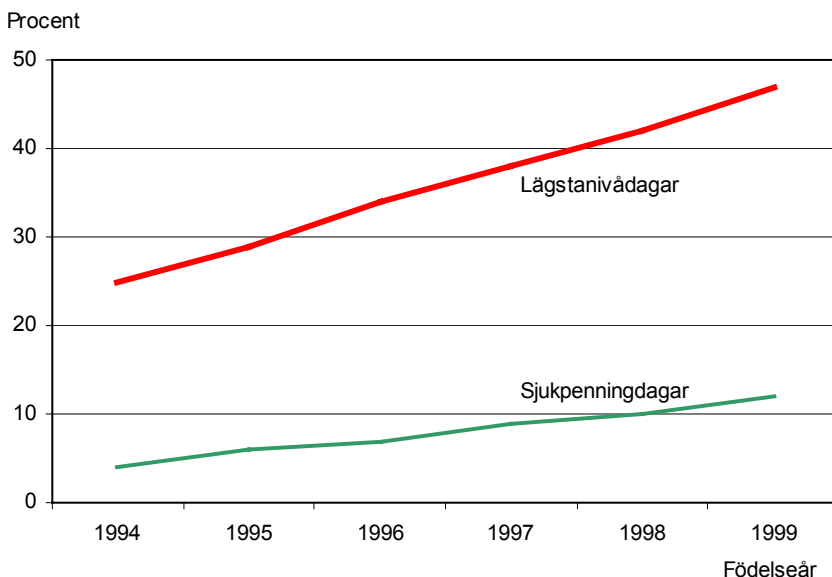

Diagrammet visar situationen i maj 2002 för barn födda mellan åren 1991 och 1999, alltså även för barn där det fortfarande finns möjlighet att ta ut dagar. Andelen barn som det finns dagar kvar för ökar ju yngre barnet är och desto längre tid föräldrarna har på sig att ta ut dagar innan de brinner inne.

Dagar som riskerar att brinna inne

För en majoritet av barnen födda 1994 och framåt finns det fortfarande föräldrapenningdagar kvar att ta ut. För de flesta barn som är födda 1994 brinner dagarna inne under år 2002, och för majoriteten av barn födda 1995 brinner dagarna inne under år 2003. För barn födda 1999 är det möjligt att ta ut dagar fram till 2007. Diagrammet nedan visar hur andelen dagar som återstår att ta ut är högre ju yngre barnet är. Särskilt för lägstanivådagarna syns stor skillnad beroende på hur gammalt barnet är.

Diagram 6 Andelen dagar kvar att ta ut av berättigade dagar för barn födda 1994 till 1999

Föräldrapenningdagar som brinner inne 2002

För barn födda 1994 har som tidigare nämnts en viss del av föräldrapenningdagarna redan brunnit inne då vissa av barnen hunnit fylla åtta år under årets första månader. Uttaget av data gjordes i maj månad 2002, och visar därmed inte eventuella dagar som togs ut för denna åldersgrupp i slutet av första halvåret i år, dvs. innan dagar för de som är födda första halvåret 1994 brann inne. För de barn som är födda under det andra halvåret 1994 kan det fortfarande finnas möjlighet att ta ut kvarvarande dagar, fram till barnets åttaårsdag.

För denna åldersgrupp är nästan åtta procent av alla berättigade föräldrapenningdagar ej uttagna, fyra procent av alla sjukpenningdagar och hela 25 procent av alla lägstanivådagar. En reservation måste alltså göras för att fler dagar kan ha tagits ut efter det att datauttaget gjordes. Det är sammanlagt 112 700 barn födda 1994 som föräldrarna var berättigade att ta ut föräldrapenning för. Av dessa är det 66 844 som har dagar kvar, alltså drygt 60 procent. Det genomsnittliga antalet dagar som fanns kvar för dessa barn var 60 stycken, 22 sjukpenningdagar och 37 lägstanivådagar. I bilaga 1 finns en beräkning av kostnaden om alla återstående dagar för barn födda 1994 skulle tas ut under år 2002. Den visar att kostnaden hamnar mellan 620 och 700 miljoner kronor, beroende på vilka antaganden som görs.

Föräldrapenningdagar som brinner inne 2003

För barn födda 1995, det år 30 dagar blev förbehållna vardera föräldern, finns ca 11 procent av alla berättigade dagar kvar att ta ut, sex procent av alla berättigade sjukpenningdagar och 29 procent av alla berättigade lägstanivådagar. Av samtliga 103 968 berättigade barn är det drygt 82 000 som har dagar kvar att ta ut. I genomsnitt fanns det för dessa barn 27 sjukpenningdagar att ta ut och 33 lägstanivådagar. Även här visar siffrorna läget i maj månad 2002.

Huruvida den reserverade månaden spelar roll när det gäller antalet ej uttagna dagar är ännu svårt att säga. Det finns alltså fortsatt möjlighet att ta ut dagar för dessa barn under drygt ett år framöver, och tidigare mönster visar också att dagar tas ut även för äldre barn, även om det till största del är ströddagar. Hur många sjukpenningdagar som inte tas ut för denna årskull vet man först vid 2003 års utgång. Noteringen på sex procent ej uttagna sjukpenningdagar i årets undersökning kommer förmodligen att sjunka och sannolikt hamnar andelen ej uttagna dagar kring fyra procent, en notering som har gällt även för åren innan de reserverade månaderna infördes.

Den regionala variationen i andelen ej uttagna dagar är inte särskilt stor, men det är som i avsnittet om dagar som redan brunnit inne, Stockholm och Skåne län som har högst andel dagar kvar att ta ut. Dalarna, Örebro och Jönköping tillhör län som har låg andel ej uttagna dagar.

Tabell 2 Andelen ej uttagna dagar av berättigade för barn födda 1995

	<i>Sjukpenningdagar (%)</i>	<i>Dagar på lägstanivå (%)</i>
Riket	6,0	29
Stockholm	7,2	35
Uppsala	5,6	31
Södermanland	5,6	29
Östergötland	5,2	27
Jönköping	4,5	22
Kronoberg	4,8	24
Kalmar	4,9	24
Gotland	4,7	29
Blekinge	5,8	26
Skåne	6,8	29
Halland	4,8	26
Västra Götaland	5,9	27
Värmland	5,9	28
Örebro	4,4	24
Västmanland	5,6	26
Dalarna	4,2	25
Gävleborg	5,0	27
Västernorrland	4,8	27
Jämtland	5,2	33
Västerbotten	5,8	34
Norrbottn	5,5	30

Källa: Uttag ur RFV:s administrativa register

Kostnaden för att betala ut dessa ej uttagna dagar skulle kunna uppskattas till ca en miljard kronor. Då tas viss hänsyn till att vissa av sjukpenningdagarna kan komma att betalas ut på grundnivå, 120 kronor per dag, genom att det antas att ca 10 procent av alla sjukpenningdagar betalas ut på denna lägre nivå. Ingen hänsyn tas dock till att mäns uttag betyder ökade kostnader eftersom deras medelersättning är högre än kvinnornas. Om det är så att det är många män som har reserverade dagar kvar att ta ut kan det därför betyda att kostnadsuppskattningen är för låg.

I bilaga 2 finns en tabell över berättigade och ej uttagna dagar för barn födda 1994 till 1999. Uppgifterna avser situationen i maj månad 2002 då uttaget av uppgifter gjordes och ska därför tolkas med försiktighet, särskilt för de yngre barnkullarna.

Diskussion

En majoritet av alla föräldrapenningdagar tas ut innan barnet fyller åtta år eller den senare tidpunkt då rätten till dagarna upphör. För de tre studerade år då rätten till föräldrapenning har upphört, togs närapå 97 procent av alla sjukpenningnivådagar och åtminstone 85 procent av alla lägstanivådagar ut. Detta visar att föräldrapenningen är viktig för föräldrarnas möjlighet att vårda sitt barn. De dagar som blir över är alltså sådana som föräldrarna frivilligt avstått från att ta ut, där dagar har glömts bort eller där det inte har funnits möjligheter att nyttja föräldrapenningdagarna av någon anledning.

Anledningar till att föräldrapenning inte tas ut

Varför är det så att det för runt 40 procent av alla barn som det är möjligt att ta ut föräldrapenning för, finns dagar kvar när barnet har fyllt åtta år eller den senare tidpunkt då dagarna brinner inne? Anledningarna till detta kan vara flera, exempelvis kan det vara så att det endast är ströddagar kvar för många barn och att dessa dagar faller i glömska. Eftersom det är under småbarnstiden som huvuddelen av dagarna tas ut kan det vara så att föräldrarna inte tänker på att det kan finnas kvarvarande dagar när de återgått till arbetet och barnet blir äldre. Det kan också vara så att föräldrarna inte känner till att det är möjligt att ta ut dagar även när barnet är äldre, eller att föräldern har rätt att vara ledig från arbetet enligt föräldraledighetslagen när denne tar ut föräldrapenning även när barnet nått skolåldern. Det kan även finnas en medveten strategi att spara ett visst antal dagar till senare, för att kunna använda vid en tidpunkt då barnet är lite äldre, kanske genom att ta ut dagar under framtida lov eller för att dagarna kan vara ”bra att ha” vid en senare tidpunkt. Om planerna då blir ändrade kan dagarna glömmas bort eller så passar det kanske inte att ta ut dem av olika skäl.

En annan orsak till att föräldrapenningdagar ej tas ut kan vara att man endast har möjlighet att ta ut dagar på det som idag kallas grundnivå, dvs. föräldern saknar sjukpenninggrundande inkomst eller uppfyller av andra orsaker inte villkoren med att få ersättning på sjukpenningnivå. Då kan de 60 kronor per dag som betalades ut tiden före den 1 januari 2002 anses så ekonomiskt ofördelaktiga att föräldern inte vill ta ut dem alls. Från och med den 1 januari 2002 höjdes ersättningen på grundnivå till 120 kronor, detta kan eventuellt öka dagarnas värde något, men viss okunskap om att höjningen ägt rum kan finnas.

Resonemanget om det låga värdet som sätts på dagar med låg ersättning kan även tillämpas när det gäller dagar på lägstanivå, vilket styrks av att fler föräldrapenningdagar av denna sort brinner inne. Anledningen är sannolikt att ersättningen anses för låg, och ska den sättas i relation till inkomstförlusten när föräldern avstår arbetet är det förstås så. Sannolikt är det rätten till ledighet som är lägstanivådagarnas verkliga värde när föräldern förvärvsarbetar. Eventuellt är det också så att få känner till möjligheten att ta ut dagar på lägstanivå under normalt arbetsfri tid som exempelvis lördag och söndag och därmed möjligheten att använda dagarna utan att drabbas av inkomstförlust. Möjlighet finns också för den som vanligtvis arbetar högst sju åttondelar av normal arbetstid att ta ut hel, tre fjärdedels, halv, en fjärdedels eller en åttondels ersättning enligt grundnivå eller lägstanivå. Den information och rådgivning som försäkringskassan ger går oftast till blivande och nyblivna föräldrar och det kan vara svårt att hålla en sådan information ”levande” under hela den period det är möjligt att ta ut dagarna.

För barn födda från och med 1995 reserverades dagar för mamman och pappan som inte kunde avstås till den andra föräldern. I vissa fall kanske dessa dagar kan bli kvar, outnyttjade, för att den ena föräldern väljer att inte ta ut dem. Statistiken över ej uttagna dagar visar dock ingen dramatisk höjning av andelen ej uttagna sjukpenningdagar för barn födda 1995 och framåt, en fullständig bild kan ges först efter 2003 års utgång då dessa dagar ej längre blir möjliga att ta ut.

En annan orsak till att dagar ej tas ut kan vara att rätten till föräldrapenningdagarna kommer så sent att föräldrarna inte hinner att ta ut dem, t.ex. på grund av inflyttning i landet när barnet är äldre. Denna grupp är dock sannolikt inte så stor. I undersökningen ingår inte utflyttade eller avlidna barn, så dessa faktorer kan ej hjälpa till att förklara varför vissa dagar ej tas ut.

Vad görs för att informera om kvarvarande dagar?

Om det är så att anledningen till att dagar brinner inne är att det finns en okunskap om föräldraförsäkringens flexibilitet och regelverk finns det anledning att öka denna information. På försäkringskassans föräldrautbildningar och rådgivningssamtal förs information ut om hur föräldraförsäkringen kan användas. Där ges även rådgivning om hur föräldrapenninguttaget kan planeras och fördelas. Media är också en god samarbetspartner när det gäller att föra ut information om föräldraförsäkringen.

Försäkringskassorna tillhandahåller även information om hur många dagar det finns kvar att ta ut för barnet över telefon och vid besök, uppgiften om

hur många dagar som tagits ut för barnet går också i regel att finna på försäkringsblanketten. I slutändan är det ändå föräldrarnas ansvar att hålla reda på om det finns dagar kvar för barnet eller inte. Den nya Internettjänst som håller på att testas kommer att bidra till att föräldrarna på egen hand kan ha kontroll över hur många dagar som återstår att ta ut för barnet.

I syfte att öka mäns uttag av föräldrapenning skickar försäkringskassan och Riksförsäkringsverket ut ett brev till pappor med barn där det finns föräldrapenningdagar kvar att ta ut. Under åren 2001–2002 har ett sådant brev gått ut centralt, men även innan dess gick liknande brev ut till papporna. 2002 års brev gick till ca 300 000 pappor och avsåg sammanlagt över 360 000 barn. Brevet gick ut till manliga vårdnadshavare som hade barn födda mellan 1995 och 2000 och som hade tagit ut färre än 180 dagar för barnet. Ett annat kriterium var att det skulle finnas minst 25 dagar kvar att ta ut för barnet. I brevet fanns uppgift om hur många sjukpenningdagar och hur många lägstanivådagar som fanns kvar att ta ut. I samband med att brevet gick ut våren 2002 blev det mycket uppmärksamhet i media kring föräldrapenningen och föräldrarnas fördelning av densamma. I samband med detta betonades ytterligare att föräldrarna skulle uppmärksamma om det fanns dagar som kunde brinna inne om de inte togs ut.

Bilaga 1

Kostnadsberäkningar och antaganden

Kostnadsberäkning om kvarvarande dagar hade tagits ut

1991 För barn födda 1991 togs under 1999 sammanlagt ut 430 000 dagar, varav 76 procent var sjukpenningdagar. Av dessa sjukpenningdagar var hela 22 procent på garantinivå, 60 kronor om dagen.³

Sjukpenningdagar: 22 procent av samtliga 1 526 479 sjukpenningdagar skulle ge en ersättning på 60 kronor. Resterande sjukpenningdagar multipliceras med medelersättningen över garantinivå 1999 för barn födda 1991 (genomsnitt för alla månader det året) (423,50 kr).

Lägstänivådagar: 1 681 702 multiplicerat med 60 kr. Motsvarar 100,9 miljoner kronor.

Sammanlagda kostnaden: *609 Mkr.*

1992 För barn födda 1992 togs år 2000 ut sammanlagt ca 335 000 dagar, varav 81 procent sjukpenningdagar. Av dessa var 18 procent på garantinivån 60 kronor⁴.

Sjukpenningdagar: 18 procent av samtliga 1 440 769 sjukpenningdagar skulle ha gett en ersättning med 60 kr. Resterande sjukpenningdagar multipliceras med medelersättningen 2000 för barn födda 1992 (genomsnitt för alla månader det året) (440,5kr).

Lägstänivådagar: 888 073 multiplicerat med 60 kr. Motsvarar 53,3 Mkr.

Sammanlagda kostnaden: *589 Mkr.*

³ Store, RFV 2002-07-11.

⁴ *ibid.*

1993 För barn födda 1993 togs under 2001 ut sammanlagt 387 000 dagar, 63 procent på sjukpenningnivå. Ersättningen var 60 kronor om dagen för ca 17 procent av dessa dagar.⁵

Sjukpenningdagar. 17 procent av samtliga 1 422 131 sjukpenningdagar värda 60 kronor. Resterande dagar multiplicerat med medelersättningen 2001 för barn födda 1993 (genomsnitt för alla månader det året) (458,75).

Lägstani vådagar: 987 653 multiplicerat med 60 kr. Motsvarar 59,2 Mkr.

Sammanlagda kostnaden: 615 Mkr.

Kostnader för uttag av dagar som brinner inne i år

Kostnader för uttag i år: $(422 \text{ kronor}^6 * 1\,427\,000 \text{ sjukpenningdagar}) + (2\,481\,000 \text{ lägstanivådagar} * 60 \text{ kr}) = 752 \text{ miljoner kronor}$. Då tas ingen hänsyn till att vissa dagar betalas ut på grundnivå, vilket sänker kostnaderna.

Under år 2001 togs för barn födda 1994 ut sammanlagt 644 000 föräldrapenningdagar, 44 procent av dessa var sjukpenningdagar och resten dagar på lägstanivå. Av sjukpenningdagarna var hela 26 procent dagar på vad som då kallades garantinivå, dvs. 60 kronor om dagen.

Vid en ny beräkning med hänsyn taget till detta skulle alltså kostnaden för att ta ut dagarna vara 622 miljoner kronor.

⁵ ibid.

⁶ Medelersättning män och kvinnor i maj månad 2002, för sjukpenningdagar över grundnivå (gammal benämning i statistikfilen).

Bilaga 2

Berättigade och ej uttagna dagar för barn födda 1994 till 1999. Maj månad 2002

Tabell **Berättigade och ej uttagna dagar för barn födda 1994 till 1999. Maj månad 2002**

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Andel ej uttagna av samtliga dagar	7,9 %	10,7 %	12,6 %	14,7 %	16,7 %	19,1 %
Sjukpenningdagar						
Berättigade	40 168 620	37 033 605	34 224 345	32 529 510	32 130 135	31 762 260
Ej uttagna	1 477 146	2 231 480	2 489 504	2 862 296	3 258 778	3 791 551
Andel ej uttagna	3,7 %	6 %	7,3 %	8,8 %	10,1 %	11,9 %
Lägstnivådagar						
Berättigade	10 143 000	9 357 120	8 649 000	8 227 890	8 126 730	8 038 710
Ej uttagna	2 494 947	2 724 291	2 898 474	3 131 021	3 451 021	3 792 788
Andel ej uttagna	24,6 %	29,1 %	33,5 %	38,1 %	42,5 %	47,2 %

Källa: Uttag ur RFV:s administrativa register

Brinnande dagar – en studie om föräldrapenningdagar som inte tas ut

Möjligheten att ta ut föräldrapenningdagar upphör i regel när barnet fyller åtta år. Dagar som inte tagits ut innan dess brinner inne och det är inte möjligt att få ut ersättning. Rapporten beskriver hur många dagar som inte används innan rätten att ta ut dem upphör, hur utvecklingen ser ut över tiden samt hur många barn som berörs. I rapporten belyses också skillnader i nyttjandet beroende på om föräldrapenningdagarna ger ersättning på lägstanivå eller ersättning motsvarande förälderns sjukpenning.